

BESZÉLGETÉS A MÉDIÁRÓL

a Kós Károly Egyesülés októberi konferenciáján

A találkozó délelőtti vendége Sára Sándor volt, a Duna TV elnöke. Makovecz Imre beszélgetett vele nagyszámú hallgatóság előtt, és a vendéget – többek között – így mutatta be:

A ma hatvanévesek nemzedéke, amelybe Sára Sándor is tartozik, az állandó amnézia működése közepette fenntart olyan szempontokat, amelyeket külső és belső történelmi erők folyamatosan megszüntetni igyekeznek. E nemzedék jeles személyei a bázisai annak, hogy a nemes és megközelíthetetlen népszellem, amely ezt a csodálatos népet fenntartja, újra és újra megújulni képes legyen. Ez a sajátos emlékezet nem az *élethez*, hanem – hogy Hamvas Béla megkülönböztetésével éljek – a *lét*hez kapcsolódik. És amennyiben a lét^{hez} kapcsolódik, úgy ezekre a személyekre az jellemző, hogy ellenállhatatlan kényszerűt éreznek, hogy a múltat a jövővel, az eget a földdel, az aranykort az apokaliptikus korról összekössék. Az aranykor lételemei nélkül az apokaliptikus korban a remény nem létezhetne, nekünk pedig, akik apokaliptikus körülmények között élünk, a remény a megtartónk. Ha a remény természetes testrészként betagozódik a népszellem egész organizmusába, akkor ez azt jelenti, hogy ezeken az embereken nyugszik a magyar nép léte.

Sára Sándor és munkatársai a Duna TV legutóbbi havi műsorösszefoglalójából mutattak be szemelvényeket, ezt követte az a személyes hangú beszélgetés, amelyből töredéknyi részleteket idézünk fel:

Makovecz Imre: Hiszel abban a történelemben, amelyet nem ír meg senki?

Sára Sándor: Abban nem, mert az nem létezik.

Makovecz: Arra utalok, hogy hányan lehetnek, akikről a szó legszorosabb értelmében megvonták a szót; portások lettek, anyagkiadók, ha egyáltalán túléltek a kitelepítéseket és egyebeket, de ezek az emberek, akik élnek még, itt élnek a környezetünkben, és az úgynevezett írástudók nem kalkulálják be őket a magyar történelemben, csak a politikai erőviszonyok alakulását. Te viszont ezzel foglalkozol, Te történelemmé emeled ezeket a sorsokat, de mindet nem lehet oda emelni, minden téma feldolgozására nincs lehetőség.

Sára: Ilyen értelemben hiszek a nem látható, nem hallható történelemben, mert ha nem is lesz belőle film vagy esszé vagy történelmi tanulmány, valami furcsa hajszálcsovéesség révén nyilvánvalóan hat. Ameddig van körülöttük valamiféle közösség, van család, addig ez működik. Ha az is megszűnik, akkor nem. Sajnos el kell mondjam, hogy talán négy éve sikerült létrehozni a Történelmi Film Alapítványt, amelynek az volt, vagy lenne a célja, hogy ilyen jellegű filmeket készítsen. Készített is mindaddig, amíg a jelenlegi kultuszminiszter eléggé el nem ítéltet módon tavaly azt nem mondta – le is írta – hogy nincs szükség ezekre a filmekre, mert hiszen *már mindent feldolgoztunk*, és nincs értelme tovább foglalkozni a történelemmel. Nagyon különös, hogy a Pénzügyminisztérium továbbra is megadta volna azt a 80 vagy 100 millió forintot (ami már

csökkentett támogatás) ennek az alapítványnak és ezen keresztül ezeknek a filmeknek, de a kultuszminiszter visszautasította ezt a pénzt is, idén pedig már egy vasat se állítottak be erre a célra a költségvetésbe. Ez valami elképesztő; azt hiszem, ebben az országban még ilyen kultuszminisztérium nem volt.

Makovecz: Mit gondolsz, mi mozgatja egy ilyen döntés meghozatalakor? Mert feltételezem, hogy komolyan gondolja, és hisz abban, hogy nincs szükség ezekre a filmekre.

Sára: Esetleg utasítást hajt végre, nem tudom...

Makovecz: Nekem úgy tűnik, hogy amit a néma és arcatlan és letagadott történelem hajszálcsovéességéről mondtunk, az ma mintha a politikában is ugyanígy megjelenne. Te azt mondod: *talán utasításra*, és akkor már nem is merem megkérdezni, hogy *kinek* az utasítására, mert akkor még ködösebb területre lépnek; ez is anonimá kezd válni, ahogy a valós történelem és a személyes szenvedés és a személyes sorsok valósága kiesik a köztudatban meglévő spektrumból, ugyanúgy a hatalom háttérvilága is mintha kiesne abból a világból, ami ránk tartozik.

Sára: Illetve húz maga elé egy olyan paravánt, hogy ez a látszat keletkezzék, mert ha mögénézel, vagy lyukat fúrsz a paravánba, vagy a képzleteddel próbálsz meg kitalálni, hogy kik vannak ott, azt azért tudhatod.

Makovecz: Arra még nem gondoltál, hogy szétlődd ezt a paravánt?

Sára: Arra még nem. Hívtak már medvére vadászni, de nem megyek el. A medvét már nem lehet meglozni.

Makovecz: Én a paravánra gondoltam.

Sára: Hát, ha lehasalnak mögötte, akkor ijesztegetésül...

Makovecz: De ezek szerint van mögötte valaki?

Sára: Van.

Sára: A Duna TV részvénytársasági formában működik, de eredményt nem tud produkálni, ezért állami támogatásra szorul. Részvénytársaságnak nem lehet közvetlenül költségvetési támogatást adni, ezért az induláskor azt találták ki, hogy van a Hungária Televízió Alapítvány, s a Parlament által megszavazott pénzt az Alapítvány kapja, és adja át a Részvénytársaságnak. A Duna televízió ebben az évben 2,5 milliárdot kapott, az 1. és a 2. csatorna 33 milliárdot költött el.

Az alapítványoktól az idén elvont támogatás a mi esetünkben 430 millió forintot jelentett a 2,5 milliárdból. A Parlament megszavazta a támogatást, aztán a Pénzügyminisztérium hozott egy döntést, amivel ennek egy részét visszavette. Amikor ez a rendelkezés megszületett, minden minisztérium a számára fontos alapítványokat – amelyekről ezután nem is vontak el ennyit – mentesítette a törvény hatálya alól. Ugyanígy járhatott volna el a Kultuszminisztérium a Hungária Televízió Alapítvány esetében is, és akkor megmaradt volna a pénzünk. Ők a kisujjukat sem mozdították. Nyilvánvaló, hogy ennyi kiesés már maga a csőd.

Ráadásul ez akkor történt, amikor leértékelték a forintot, emelték az energiaárakat, a vámtételeket; ez mind érzékenyen érinti a Duna Televíziót. Alig létezőnk.

Mindenféle háttér munkával elértük, hogy az elvett pénzből visszaadtak kétszázmilliót; ezt a sajtó természetesen úgy állította be, hogy a Duna Televízió megint kapott az államtól kétszázmilliót.

(Sára Sándor részletesen ismertette a Duna Televízió munkakörülményeit, és azok alakulását. Az induláskor az intézmény semmilyen felszereléssel, munkahellyel nem rendelkezett, s az ennek megteremtésére vonatkozó kezdeti ígéretek nem teljesültek. A működőképesség feltételeit mindig csak átmenetileg sikerült biztosítani.)

Makovecz: Miért született most egy újabb alapítvány?

Sára: Mert kétségbe vagyunk esve. Létrehoztuk a Duna Televízióért Alapítványt. Feltehető a kérdés, hogy ami pénzt az új alapítványba akarunk gyűjteni, miért nem a Hungaria Televízió Alapítványba irányítjuk. Azért döntöttünk úgy, hogy egy magánalapítványt hozunk létre, mert ha a befizetések összekeverednek az állami pénzzel, akkor az azal bármit lehet csinálni. Az új alapítványba befolyt összeggel csak a Duna TV-t lehet támogatni, addig, amíg ilyen szellemben működik, mint most. Abban a pillanatban, amikor kereskedelmi irányba mozdul el, ezt a csapat el kell zárni, ahogy akkor is, ha politikai szócsővé kezdene válni, és akkor az itt összegyűlt pénz határon túli magyar intézmények, iskolák támogatására kell fordítani. Egy másik dolog pedig az, hogy a belépés alsó határát 100.000 forintban szabtuk meg, hogy a részvételnek valóban súlya és haszna legyen. A döntő az, hogy kik állnak az Alapítvány mögött. Százhatvan alapító tag van. Mi előfizetési díjat sose kérünk, de most támogatást fogunk kérni azoktól, akik nézik a műsorunkat. Erdélyben van körülbelül százezer nézőnk; akinek egy leje van, az fizessen egyet, akinek száz, az százat – ezek nem nagy összegek, de lehet, hogy összegyűlik valamennyi; természetesen csak a töredéke annak, amivel a Duna TV-t működtetni lehet, de igazolja a támogatottságot.

Makovecz: Te művész vagy, de most ezt a vállalkozást vezeted. Van-e ebben annyi poézis, amennyiért érdemes erre szánnod az életednek egy rendkívül jelentős korszakát?

Sára: Tulajdonképpen nincs.

Makovecz: Miért csinálod?

Sára: Azért, mert voltunk hat alkalommal Erdélyben; egyszer három nagy városban: Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Kolozsváron, egy másik alkalommal a Székelyföldön, és találkoztunk mindenütt a közönséggel. Ezekre a közönségtalálkozókra eljött ötszáz, néha hétszáz ember, csikorgó hidegben is, és mondták, mondták, hogy mit jelent számukra a Duna Televízió, és mondták, hogy mit szeretnének még. És ha az ember szembenéz ötszáz meg hétszáz szempárral, akkor el kell feledkezni arról, hogy én valaha filmrendező voltam, hanem ezt fel kell fogni szolgálatnak; én a filmezést is annak fogtam föl, de ezt különösen. Ha így alakult, akkor ezt az embernek csinálnia kell.

A beszélgetés végén Sáros László, a Kós Károly Alapítvány kuratóriumának elnöke átadta Sára Sándornak a Duna Televízióért Alapítványhoz történő csatlakozásról szóló nyilatkozatot.

Délután Kristóf Attilát, a Magyar Nemzet főmunkatársát kérdezte Sáros László. Néhány kiragadott gondolat Kristóf Attila válaszaiból:

– A magyar újságok közül soknak azért csökkent a példányszáma, mert a rendszerváltozás óta az emberek úgy olvasnak újságot, hogy azt szeretnék olvasni, ami a saját gondolataiknak, érzéseiknek megfelel, és ha történetesen nem azzal találkoznak, akkor az újságot undorodva lemondják.

– Az újság legfontosabb része a híryanag, amit jó kapcsolatokkal rendelkező, lelkes, fiatal emberek gyűjtenek össze, akik nem a saját véleményüket akarják elmondani, hanem azt tekintik hivatásuknak, hogy az újságot a legújabb hírekkel ellássák. Ebből néhány gyakorlott, tehetséges és határozott értékrenddel bíró újságíró össze tudja állítani az újságot. A Népszabadságnak vannak jelenleg a legjobb lehetőségei a hírtörzs összeállítására, jobbak a kapcsolatai a társadalmi élet egész területén, teljesebbkörű információt tud nyújtani, mint a Magyar Nemzet. Ez infrastruktúra és pénz kérdése. A Magyar Nemzet előnye, hogy olyan emberek csoportosulnak köré, akik világosan, következetesen tudnak egy értékrendet képviselni, de még nem az a konzervatív újság, amely körül a konzervatív polgári értelmiség egésze csoportosulna. Én 1991-ben néhány hónapig a lap főszerkesztő-helyettese voltam, és abban az időben megpróbáltam megszervezni egy olyan rovatot, amely maga köré gyűjti azt az értelmiséget, amelyet én a Magyar Nemzet körül fontosnak tartottam. Felkértem munkatársul Makovecz Imrét, Seregély István egri érseket, Tőkés Lászlót, Pozsgay Imrét – csak néhány nevet mondok – tehát olyan háttérrel próbáltam megteremteni, amelyben nemzeti értelmiségünk jelen van. Volt vagy 20-30 név, és ezek az emberek rendszeresen írtak is a *Mécsvilág* című rovatban.

– A Magyar Nemzet a rendszerváltozás előtti 170.000 eladott példányszámból egy év alatt (1990-ben) 70.000 olvasót veszített, a mai szám pedig 46.000. Ezt én nem értem. Amíg a Magyar Nemzet a saját küzdelmét vívta a stílusáért, a többi lap közötti helyéért, azért, hogy konzervatív polgári lap, a magyarság lapja legyen – mert ilyen nem volt, ezt el kellett érni – az olvasók egyszerűen cserben hagyták. Megsértődtek, ha olvastak valamit, ami nem egyezett az ő véleményükkel, és azonnal lemondták a Magyar Nemzetet. És az a furcsa, hogy nem térnek vissza most sem, amikor már nyilvánvaló, hogy a Magyar Nemzet a polgári réteg egyetlen reménye egy napilapra. Ráadásul a legolcsóbb lap; nem hiszem, hogy egy értelmiséginek ne lehetne napi húsz forintot újságra szánnia. Ez az érdektelenség nem a liberális mesterkedés eredménye, hanem a polgári oldal gyengesége.

– A régi olvasótábor egyszerűen eltűnt, mert a számok azt mutatják, hogy nem egyszerűen más újságokhoz pártoltak át. Márpedig ha nem lesz tekintélyesebb újságolvasó tábor, akkor újságjuk sem lesz. Jelenleg a papír többé kerül, mint egy-egy szám ára, hirdetésből meg csak akkor lehet finanszírozni a különbözetet, ha a példányszám nő.

– Röviden elmondom a Magyar Nemzet történetét az utóbbi években. Körülbelül '87-től a Magyar Nemzet volt az a napilap, amelyben nyilvánosságot kaptak az összes politikai irányzat jelesebbjei Tamás Gáspár Miklóstól Csurka Istvánig. A lakiteleki találkozóról Pozsgay Imre a Magyar Nemzetnek nyilatkozott, stb. Kollégáimmal abban nem értek egyet, hogy ők úgy gondolják; a Magyar Nemzetet a

szerkesztőség beírói tették nagygyá. A politikai nézetek polarizálódásával megindult a küzdelem a Magyar Nemzetért. Az összes magyar lap közül először itt indult meg a privatizáció. Elsőnek Soros György jelentkezett, ez nyilván azt jelentette volna, hogy a Magyar Nemzet lesz az, ami ma a Magyar Hírlap; a liberális szellemiség legfontosabb képviselője. Ez úgy történt, hogy Dornbach Alajos megjelent a szerkesztőségben, elmondta, hogy ők mindent megtesznek a lap műszaki színvonalának emeléséért, nem szólnak bele a lap szellemiségébe, mindenkinek kétszeres lesz a fizetése, majd közölte, hogy ki lenne a megfelelő főszerkesztő, de azt válasszák meg a munkatársak, ők ebbe nem szólnak bele. A szerkesztőség meg is választotta ezt a főszerkesztőt, a korábbi, a pártközpontból idekerült főszerkesztő eltűnt a laptól. Ekkor indult meg a szerkesztőségen belül az a küzdelem, ami az egész magyar kulturális életet jellemzi, de közben a többi napilap egyértelműen elfoglalta a maga helyét a politikai küzdőtéren, és ennek megfelelően alakultak a szerkesztőségek is. A Magyar Nemzetnél volt egy számban jelentéktelen csoport, amely nem a liberális vonalat akarta követni, ebbe tartoztam én is.

A Magyar Nemzet a Hazafias Népfront lapja volt akkor, és ennek a Pozsgay Imréhez közel álló része megakadályozta – nem tudom, hogyan – hogy Soros legyen a Magyar Nemzet tulajdonosa. Ezután jött vissza a laphoz Pető Tibor, a nyolcvanas években nyugdíjba küldött főszerkesztő, és ő szerzett privatizációs érdeklődőket. Az egyik egy svéd liberális újság kiadója volt, s a szerkesztőség többsége nagy örömmel fogadta. Személyesen Antall Józseftől tudom, hogy a nemzetközi sajtó képviselői őt kérték, hogy a Magyar Nemzet privatizációja nyitott pályázat legyen. Mások között így került az érdeklődők közé a párizsi *Le Figaro* kiadója. Ez egy jobbközép irányultságú cég, amelyet a szerkesztőség többsége utálattal fogadott, és mint kormánybeavatkozást, elutasított. A szerkesztőségen belüli szavazás 40:28 arányban a svédek javára dőlt el. Akkor már liberális napilapként létezett a Magyar Hírlap, amit megvett Maxwell. Így a sajtópiacnak ez a része már le volt foglalva; azon kellett volna szerencsétlenül osztozni. Nekem az volt a meggyőződés, hogy a Magyar Nemzetet mértékadó polgári konzervatív újsággá kellene formálni, s ehhez Pethő Tiborban találtam – a szerkesztőség ellenében – szövetségese. Létrehoztak egy háromtagú testületet, amely a svéd és a francia ajánlatot értékelte (tagjai: Gombár Csaba, Hankiss Elemér és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke), és ők a lap, valamint a magyar sajtó szempontjából a francia ajánlatot tartották előnyösebbnek, s ezt is javasolták az akkori tulajdonosnak, a Lapkiadó Vállalatnak. A szerkesztőség többségét képviselő Magyar Nemzet Alapítvány álláspontját elutasítva a Lapkiadó, és a másik érintett, a Postabank a franciák mellett döntött. A szerkesztőség ezt nem volt hajlandó tudomásul venni, hónapokon át tartó huzakodás kezdődött a törvény szerint lezajlott tulajdonosváltás miatt. A változást a sajtó általában, és a szerkesztőség nagy része is a függetlenség elvesztésének, a kormány erőszakoskodásának tekintette. 1991 októberében az újságírók sztrájkba léptek, mert a francia tulajdonosok el akarták bocsátani a velük szemben kiálló csoport hangadóit, a liberális eszmék felé húzó kemény magjának egy részét. Ez volt az első és azóta is utolsó sajtósztrájk.

Voltunk néhányan, akik a sztrájkban nem vettünk részt, hanem csináltuk a lapot. Azután a sztrájkolók meggyeztek a laptulajdonosokkal, aminek következtében a Magyar Nemzet egy járhatatlannak tűnő úton indult tovább. Teljes arctalanság jellemezte a lapot, amit az előfizetők többsége a Magyar Nemzet lemondásával nyugtázott.

A franciák, akik kezdetben nemigen ismerték ki magukat a magyar viszonyokban, végül eltávolították az általuk kinevezett főszerkesztőt, de ugyanakkor a laptól is igyekeztek megszabadulni. Antall József személyesen döntött a Magyar Nemzet megmentéséről, tartozásainak elengedéséről. A franciákkal azonban olyan sokáig folytak a tárgyalások a lap visszavételéről, hogy ez az előző kormány kezdeményezéséből majdnem az új kormány ölébe pottyant. A Lapkiadó egy mentőakció keretében öt évre bérbeadta a Magyar Nemzetet a MAHIR-nek. A MAHIR garantálta volna a konzervatív irányvonalat. Ebben az időben kezdődött el egy határozott profil kialakítása, ma a Magyar Nemzet – főleg publicisztikájában – a polgári konzervatív irányvonalat képviseli.

A korábbi kormány azt képzelte, hogy a választások után lesz annyi ereje, hogy befolyását megőrizze, de ez nem így történt. A választások után azonnal megindult a küzdelem a MAHIR kiszorítására, hogy újra lehessen kezdeni a privatizációt. Ez a folyamat nagyon elhúzódott, s végül ez év elején ért véget. A terv az volt, hogy a Magyar Nemzet az Expressszel együtt keljen el, mert a hirdetési lap bevételeiből el lehetett volna tartani. Amikor a kormány eladta az Expresszt kétfélmilliárdért, a Magyar Nemzet minden reménybeli támasza odalett, és jelenleg is kiadó nélkül, pénz nélkül működik, és súlyosan ráfizetéses, mert a kiadó eltűnével a hirdetési bázis is eltűnt. Minden nap körülbelül egymillió forint a veszteség. Ezt a konkurens lapok úgy fogalmazzák, hogy a Magyar Nemzet az adófizetők pénzén tartja el magát, és az adófizetők pénzén bírálja azt a kormányt, amelyet az adófizetők választottak.

A lap további sorsa teljesen beláthatatlan. Minden javaslat egy-egy új főszerkesztő megnevezésével kezdődik, miközben a lap irányvonalának megtartását ígérik. Ez a válságos helyzet addig tart, ameddig a Magyar Nemzet úgy meg nem erősödik a sajtópiacra, hogy elismerik olyan mértékadó lapnak, amelyben érdemes hirdetni. Négyoldalmi hirdetéssel a Magyar Nemzet már nyereséges volna. Minden újság, amely nem válik nagyon népszerűvé, a jelen körülmények között csak ráfizetéses lehet, és a jelentős veszteséget valakinek vállalnia kell. A Magyar Narancs – nem tekintve most a stílust – nagyon színvonalasan szerkesztve pontosan azt nyújtja, amit ígér; egy nagyon komoly befolyásolási kísérlet, egy meghatározott kultúra képviselése; megéri valakinek (a meg nem erősített hírek szerint Soros Györgynek), hogy ezt a veszteséget vállalja. Ha a Magyar Nemzet megszűnne, akkor helye üresen maradna a sajtópiacra, szerkesztőségi gárdája legfeljebb az Új Magyarországra található helyet magának, amelynek a helyzete szintén bizonytalan. Az ellenzéknek meg kell erősödnie annyira, hogy politikai vagy gazdasági befolyása révén fenn tudja tartani a konzervatív sajtót. Ez az egyetlen reményünk.